

به انگیزه درگذشت زنده یاد استاد علی اصغر فقیهی
محقق، مؤلف، ادیب و مترجمی نوآور

استاد فرزانه مرحوم علی اصغر فقیهی، دانش آموخته محضر اساتید طراز اول حوزه علمیه قم و دانشگاه، یکی از اندیشمندان و فرهیختگان بود. به پاس شخصیت و آثار علمی و فرهنگی وی به زندگی و آثار وی نگاهی می‌اندازیم.

استاد علی اصغر فقیهی در سال ۱۲۹۲ شمسی در خانواده‌ای روحانی در شهر قم به دنیا آمد. پدرش مرحوم شیخ ابوالحسن فقیهی از مدرسان حوزه علمیه قم بود و به همراه برادرش، مرحوم شیخ احمد فقیهی به تدریس دروس سطح اشتغال داشت. ایشان در مدرسه جهانگیرخان تا آخر دروس سطح را تدریس می‌کرد و در همان حال از شاگردان مرحوم حاج شیخ عبدالکریم حائری به شمار می‌آمد و صبح‌ها در درس آن مرحوم حاضر می‌شد.

اجداد استاد فقیهی همگی در سلک روحانیت بودند. مرحوم پدرش حاشیه مفصلی دارد بر دُرّ مرحوم شیخ که به صورت خطی مانده و چاپ نشده است. وضع مالی پدرش خوب نبود و با شهریه کم حوزه، امور خود را می‌گذراند و در ایام تبلیغ به روستاها می‌رفت. آن مرحوم فردی منزوی بود و تقریباً یک حالت انزوا داشت.

پنج ساله بود که به مکتب خانه‌ای فرستاده شد که توسط تنها خانم باسواد در محله اداره می‌شد. بعد از مکتب خانه، به مدرسه‌ای رفت که در نزدیکی منزلشان بود و طلاب دینی به آنجا می‌رفتند این مدرسه در نزدیکی مسجد جمعه یا مسجد جامع قم بود. در این مدرسه پدر و

عمومی ایشان دروس فقه و اصول تدریس می‌کردند. در همین مدرسه، مقدمات عربی را فرا گرفت. نخستین کتابی که برای یادگیری عربی تدریس می‌شد، نصاب الصبیان بود که در آن الفاظ عربی با معنی فارسی آن به شعر در آمده بود. بعد از آن کتاب جامع المقدمات و سیوطی را خواند و هزار بیت شعر الفیه ابن مالک را حفظ کرد به تدریج سایر کتاب‌های ادبیات عرب، کتاب‌های منطق، علم معانی و بیان و بدیع و اصول و فقه را فرا گرفت. نکته مهمی که همیشه در خاطرش بود و به آن اشاره می‌کرد، روش تعلیم و تعلم طلبه‌ها بود که به نظرش از بهترین روش‌های دنیاست. استاد درس می‌دهد و طلبه بلند می‌شود اشکال می‌کند و استاد جواب می‌دهد و گاهی استاد می‌بیند، حق با شاگرد است، او را تشویق می‌کند. به معنی دیگر، استاد متکلم وحده نیست و لذا در حوزه همیشه می‌گویند فلان کتاب را بحث می‌کنیم، یعنی بین استاد و شاگرد تشریح مساعی است و ایشان این حالات را در درس آیت... بروجرودی نظاره‌گر بود. به گفته استاد فقیهی: یکی دیگر از امتیازات حوزه این است که، وقتی درس تمام شد، طلبه‌ها با هم مباحثه می‌کنند و این با توجه به پیش مطالعه‌ای که قبل از کلاس درس داشته‌اند و تقریباً اجباری است، مطالب را کاملاً حل‌جی می‌کند.

ایشان همیشه - در زمانی که تدریس می‌کرد - سفارش می‌کرد که: این روشها، بهترین روش است و لازم نیست ما برویم به دنبال روش‌های بیگانه در حالی که آن روشها با روحیات و احساسات ما و جامعه ما هیچ مناسبتی ندارد. کتاب منیة المرید فی آداب المفید و المستفید از شهید ثانی که ترجمه هم شده و کتابی مانند احیاء علوم الدین / غزالی، از بهترین کتاب‌هایی است که ما در تعلیم و تربیت داریم و خوب است در بهره‌گیری از روش آموزشی از آنها استفاده کنیم.

استاد ایشان در درجه اول پدرش و در درجه بعد عمویش بود. برای منطق به درس مرحوم حاج شیخ عبدالحسین ابن الدین حاضر می‌شد و در مکاسب مدتی شاگرد آیت... مرعشی نجفی بود. آیت... فیض، آیت... گلپایگانی و امام خمینی (ره) از دیگر اساتید ایشان در دوره سطح بودند و در بحث‌های خارج فقه آیت... حاج سید محمد تقی خوانساری شرکت می‌کرد.

دانشکده معقول و منقول، تازه تأسیس شده بود که تصمیم گرفت وارد دانشگاه شود، تصمیم خود را با پدر در میان گذاشت، علی‌رغم جو عمومی حوزه و دید روحانیت نسبت به دانشگاه، پدرش وی را تشویق کرد که به دانشگاه برود. در حوزه در آزمون شرکت کرد که قبولی در آن به منزله اخذ دیپلم بود و از نظر دانشگاه مجوز شرکت در آزمون لیسانس. در دانشکده معقول و منقول پذیرفته شد در ترم دوم بود که اعلام شد؛ هر کس مایل است کار دبیری پیش بگیرد، دانشسرای عالی هم ثبت نام می‌کند. سال بعد، در آن‌جا اسم نوشت. استاد ادبیات عربی ایشان مرحوم امیرزا محمد شهابی بود. مرحوم بدیع‌الزمان فروزان‌فر، استاد ادبیات بود، دکتر

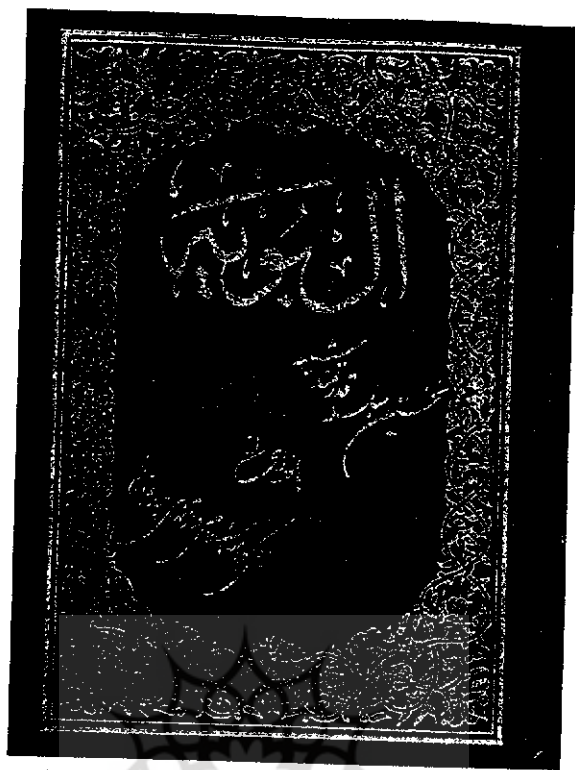
● استاد علی اصغر فقیهی

هشترودی به دعوت مرحوم بدیع الزمان ریاضی و ریاضیات استدلالی تدریس می‌کرد و استاد حسین گلبلاغ، طبیعی تدریس می‌کردند. پایان‌نامه وی با عنوان «تأثیر ایرانیان در بسط تمدن اسلامی» بود که در آن زمان با درجه ممتاز پذیرفته شد.

استاد فقیهی از همان دوران کودکی که توانست کتاب‌های فارسی را بخواند، علاقه شدیدی به مطالعه کتاب‌های تاریخ و اخبار داشت، آثار فارسی مرحوم مجلسی، ناسخ التواریخ و کتاب‌هایی از این قبیل را هر طور بود پیدا می‌کرد می‌خواند.

بعد که توانست تا حدی از کتاب‌های عربی استفاده کند، به مطالعه آثار تاریخی و ادبی عرب پرداخت. وقتی مشغول تدریس شد، در روزنامه‌های قم، سلسله مقالاتی در زمینه‌های تاریخی نوشت، نخستین اثری که از ایشان به صورت کتاب منتشر شد، تاریخ و عقاید وهابیان بود. انگیزه وی برای نوشتن این کتاب، حادثه گردن زدن یک ایرانی به نام حاج ابوطالب یزدی در مکه بود که در سال ۱۳۲۲ روی داد.

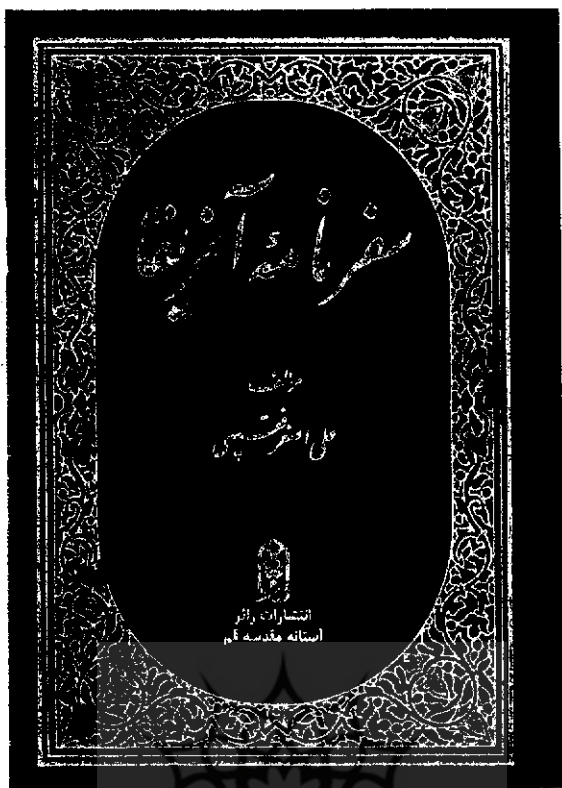
کتاب دیگر ایشان، درباره قواعد املا و انشاست، به نام دستوره‌های املا و انشا که نیمی از آن اختصاص به قواعد املا دارد و نیم دیگر حاوی نکاتی درباره روش و اصول نگارش است. اثر دیگر، کتاب تاریخ اسلام و جغرافیای کشورهای اسلامی است که قبلاً در مدرسه «دین و دانش» قم، به صورت جزوه تدریس کرده بود و بعد به شکل کتاب چاپ شد. ترجمه «توحید مفضل» که

دیگر اصول دین نیز به آن اضافه شده، کتابی است که به منظور فهم عمومی و استفاده همه افراد نوشته شد. اثر دیگری که به چاپ رسید، «ترجمه عهدنامه مالک اشتر» است که در واقع برنامه حکومت در اسلام است. «سفرنامه حج» که البته متضمن اعمال حج نیز می‌باشد را پس از تشرف به خانه خدا نوشت دو کتاب دیگر وی با نام «چگونگی فرمانروایی عضدالدوله دیلمی» و کتاب «آل بویه» است که آنها را به علت نپرداختن مورخین به سلسله دیلمیان، علی‌رغم وجود خدمات بسیار آل بویه به مذهب شیعه نوشت. در نگارش این کتاب سعی و تلاش وافر نمود تا از مدارک و منابع اصلی استفاده کند. ترجمه نهج البلاغه یکی از کارهای دیگر ایشان است. در این ترجمه، متنی که مأخذ و اساس ترجمه قرار گرفته، نهج البلاغه چاپ دارالمعرفه بیروت همراه با شرح شیخ محمد عبده است.

استاد فقیهی هشتاد سال از عمر خود را به تحصیل، تدریس و تحقیق گذراند و چندین کتاب و دهها مقاله ارزشمند تألیف نمود. او در خلوص نیت و اخلاص در عمل به مقامی بلند دست یافته بود تا آنجا که راضی نمی‌شد، کتابی به بهانه گرامی داشت او تدوین شود. وقتی که بنا به دستور آیه... بروجردی مأمور تألیف رساله عملیه ایشان شد، انجام کار را به عدم افشا و درج نامش در کتاب مشروط نمود. با این همه شناخته شد و بر شهرتش افزوده گردید.

استاد فقیهی مردی بسیار فروتن و متواضع بود و هیچ تفرعن و تبهختری نداشت. او را قبل از

ناتوانی جسمی اش در اوقات نماز در مسجد نزدیک خانه اش می توانستیم ببینیم. فقیهی زیان
فرانسه را خوب می دانست، همان گونه که عربی را، به جز مقام بالایی که در علوم فقهی و
دین شناسی داشت، ادیبی بزرگ و مترجمی نوآور بود... خلاصه او را می توان نمونه ای از اساتید
کهن دانست که مانند آنها بسیار نیست. استاد فقیهی در روز دوشنبه سوم آذر ماه ۱۳۸۲ دار فانی را
وداع گفت و در زادگاهش شهر قم به خاک سپرده شد. یادش گرامی و نامش پایدار.